

Bijlage: interview met de Poolse veteraan W. Kohutnicki

Zakelijke gegevens:

Naam: Wlad Kohutnicki
Geboortejaar: 1919

Geen informatie over Wlad Kohutnicki in het Generaal Maczek-museum.

Interview afgenomen door V.W.M. van der Zee, op 10 juni 2008 te Rosmalen.

De vrouw van de heer Kohutnicki was ook bij het gesprek aanwezig en vulde af en toe wat aan. Dit is in de onderstaande weergave van het gesprek aangegeven.

Hoe kwam u in het Poolse leger terecht?

Nou, ik was ehm, na het beëindigen van mijn studie, dat wil zeggen middelbare opleiding, gymnasium, ben ik naar de KMA (Koninklijke Militaire Academie, VWM) gegaan. In Polen heet dat Academie en ik ben daar anderhalf jaar geweest en toen brak de oorlog uit. Van de Academie ben ik gedetacheerd bij het tweede bataljon, ik heb dit bataljon echter nooit bereikt. De situatie in Polen was zodanig, dat je niet met de trein of met de auto of met de bus kon rijden, omdat er bombardementen waren. Ik reed dus met mijn collega op één motor. Toen konden we het bataljon niet vinden, doordat de Duitsers veel sneller waren opgerukt, zijn ze zonder het te melden gewijzigd. Een bepaald commando, een speciaal commando, regelde deze zaken en wij werden gedirigeerd naar de plaats Lwow. Daar zijn wij ingedeeld bij de Luchtdoelartillerie, hoewel ik van de Pantser troepen was...

Tijdens een oorlog is alles mogelijk, dus dat is ook mogelijk, dat ik werd ingedeeld bij de Luchtdoelartillerie, als waarnemer. Ik ben ongeveer drie dagen in Lwow geweest, tijdens gevechten met de Duitsers en daarna ben ik vertrokken naar een nieuwe concentratieplaats. Die lag helemaal in het zuidoosten van Polen, die plaats heet Dzialoszyce, maar dat is nu niet meer belangrijk.

Ik ben vertrokken daar naar toe, al weer op de motor, met mijn collega. Ongeveer achttien kilometer voorbij Lwow, ben ik krijgsgevangen genomen door Russische troepen. We zijn 's nachts de grens overgestoken en gingen richting, onder andere richting Lwow. Ik ben krijgsgevangen geweest en als zodanig ben ik uitgekozen om chauffeur te worden, omdat ik gekleed was in militair tenue, met zwarte baret. Een Russische officier zag mijn zwarte baret, 'jij bent van de Pantser troepen, dus je kunt rijden. Je kunt een tank rijden, nou dan kun je ook auto rijden, dus je wordt chauffeur van een auto'. Toen hebben ze mij een vrachtauto toebedeeld, of dat een Ford was of een Fiat, dat weet ik niet, maar dat is niet belangrijk. Ik was met het voertuig ingedeeld in een bepaalde kleine colonne, die bestond uit zeven tot twaalf auto's, dat was afhankelijk van de situatie. En als zodanig reed ik met deze colonne, als chauffeur, naar Rusland, niet ver, misschien tien of twintig kilometer Rusland in.

Daar pakten we bepaalde spullen, ik mocht niet zien wat er werd opgeladen en ik mocht niets, ik mocht niet vanuit mijn cabine uitstappen. Als ik het goed heb kunnen onderscheiden, was het munitie of benzine en die werd naar Poolse gebieden gebracht. De clou is namelijk, dat de Russen een andere spoorbreedte van de sporen hadden, dan in Europa. En dat was de reden dat ze dat moesten overbruggen en dat deden deze troepen, die daar aanwezig waren in de

vorm van een colonne. Ik ben daar drie dagen geweest en op een gegeven moment ben ik naar de commandant gegaan en toen heb ik gezegd, "ik ben jong, ik wil naar mijn moeder."

Mevrouw Kohutnicki: "... maar die had hij helemaal niet meer."

En die heeft toen gezegd, "nou, dat is goed, ga dan", ja dat was gemakkelijk. (lacht)

Nou, ik ben weggegaan, natuurlijk eerst ondergedoken in het bos en daarna ben ik 's nachts terug gemarcheerd naar Lwow. Daar heb ik een andere compagnon gevonden en we gingen terug richting Warschau, dat was nog steeds in verzet. We kwamen niet zo ver, omdat we in de omgeving van Kotzk Poolse troepen troffen, die waren nog intact en die waren van plan te vechten tegen zowel de Russen als de Duitsers. Daar had ik niet veel succes, omdat ik aangekomen ben in de late namiddag, dat wil zeggen zes uur misschien. De volgende dag was de actie beëindigd, omdat dit onderdeel 's nachts vertrokken is en wij en een aantal andere militairen waren niet gewaarschuwd. Dat is mijn conclusie, maar precies weet ik niet wat... Maar de volgende dag toen we wakker zijn geworden, waren er geen Poolse troepen, wel hebben we schoten gehoord, schieten, en na kort beraad zijn we verspreid.

Ik ben alleen gegaan met mijn collega en ik dacht, we moeten ergens onderduiken of iets doen en ik heb besloten om naar een plaats te gaan die ik kende, die bezet was door de Russen, waar ik op het gymnasium ben geweest. De plaats heet Slonim, dat is niet zo belangrijk, en met veel moeite, verplaatsend van de ene trein naar de andere, ben ik daar aangekomen. Daar heb ik een burgeruniform en valse papieren gekregen en sinds dat moment heet ik Zurawski.

Mevrouw Kohutnicki: "Die speelt nu mee in het Poolse elftal, die naam." (lacht)

Ja... Van mijn collega en van andere berichten die ik kon verzamelen, wist ik wat de situatie, de algemene situatie was. En we wisten ook, dat we naar Frankrijk gingen. Natuurlijk via een omweg en gezien de plaatselijke situatie was het het gemakkelijkste naar Wilno (Vilnius) te gaan, dat is nu de hoofdstad van Lithuania (Litouwen) en dan van daar, via Lithuania, met het vliegtuig naar Frankrijk.

Mevrouw Kohutnicki: "Dat dacht je..."

Dat was het plan?

Ja, dat was het plan en dat was uitvoerbaar, van meerdere mensen heb ik gehoord dat ze dat hebben gedaan en met succes. Maar om te vertrekken, moest ik in Kaunas komen, dat is de hoofdstad van Lithuania (Litouwen). Wilno (Vilnius) dat is nu, maar voor de oorlog was het Kaunas. Wilno (Vilnius) was voor de oorlog bij Polen. Kunt u dat volgen?

Ja ..

Tijdens onderzoek van gemeentes en ambtenaren enzo, was ik gearresteerd, onder het motto, dat ik niet legaal was in Lithuania, en ik moest terug, naar het gebied waar ik vandaan kwam. Dus naar Polen, dat inmiddels is geoccupeerd door Duitsers, dat was namelijk in oktober. Begin oktober was het einde van de oorlog in Polen. Nou, ze hebben me naar de grens gebracht en gezegd "daar moet je gaan". Ik ben niet gegaan waar ze me hebben gewezen, maar heb een omweg gemaakt, terug naar het station en terug naar Kaunas en terug naar Wilno (Vilnius).

En toen zijn wij in contact gekomen met de Poolse ondergrondse, daardoor had ik contacten met andere instituties, of eh... In ieder geval, ik ben lid geworden, ik heb me ingeschreven

aan de universiteit en daardoor heb ik een document gekregen, dat is het belangrijkste. Ja, de Poolse ondergrondse had instituties. Ik heb me opgegeven als vrijwilliger voor het Finse leger en als zodanig ben ik naar Lithuania (Litouwen) gegaan, ehh, naar Estonia (Estland), naar Tallinn. Daar was een goeie organisatie, ik schat dat er inspiratie bestond voor de oorlog, maar dat weet ik niet precies... Maar het was goed gecamoufleerd, ik had contact met twee personen, één dat was een jongedame die mij en mijn collega kwam ophalen op het station. Vaak is mijn compliment dat die contacten er waren, dat ze wisten met welke trein wij zouden komen en dat er personen waren aangewezen, die ons moesten opwachten. En dat is toch in een ander land, maar dat gebeurde toch.

De jongedame heeft ons naar een bepaalde plaats gebracht, bij private personen, en ik moest wachten voor het verdere. Wij dachten dat we met de boot moesten, maar mogelijk was het ook anders, wij wisten het niet. En dat was geheim, niemand wist, niemand vertelde mij, maar ik heb het ook niet gevraagd. Dat heb ik geleerd, je moet de vragen niet stellen, want dan krijg je nooit eerlijk, fatsoenlijk antwoord. In ieder geval, na de tweede of derde dag, kwam er 's avonds een andere man en we zijn met hem naar de haven gegaan. Daar was een publiek bootje, dat was een barka, weet u wat een barka is? Dat is een type boot, lengte bij wijze van spreke tien tot vijftien meter, dus niet zo'n grote, niet zo heel diep op zee, maar toch, vissers gebruiken die. En dan moesten we duiken onder...

Mevrouw Kohutnicki: "De koffie wordt koud... In ieder geval, je bent in Finland aangekomen."

Ja, met het bootje zijn wij naar Finland gekomen. De aankomst was merkwaardig, want aan de oever moesten we snel uitstappen. Blijkbaar waren we met negen tot elf personen, ik weet het niet precies, en we moesten verspreiden. De boot was onmiddellijk weggegaan. We hoefden nooit iets te betalen (lacht), geen kaartje te kopen enzovoorts.

Daar werd ik natuurlijk gearresteerd, in de loop van de dag, door de Finse politie. Toen ze hoorden dat ik vrijwilliger was voor het Finse leger, hebben ze mij en mijn collega, onder escorte van een burgermeneer, in de trein gezet en we reden naar een kamp. Waar dat was, heb ik nooit geweten. Je sprak geen taal, de man die met ons reed begreep een beetje Russisch, maar niet veel en bovendien was duidelijk dat hij niet met ons wou praten. En we wisten ook niet wat er met ons ging gebeuren. Maar de verwachting was, omdat wij vrijwilligers zijn, nou dan komt het in orde. En gezien de situatie die daar was ontstaan, na het arrest hebben ze ons niet opgesloten en inderdaad, als vrijwilliger zijn we naar een kamp gebracht. Daar is de administratie opgenomen, eten gekregen, slapen en moesten we wachten.

Mevrouw Kohutnicki: "Kreeg je daar ook dat grote pak?"

Nee, wij hebben nooit een uniform gekregen...

Mevrouw Kohutnicki: "Nee, geen uniform, maar wel een burgerpak dat veel te groot was."

Nee, dat heb ik zelf gedaan, dat heb ik zelf georganiseerd in Wilno (Vilnius). In ieder geval, de volgende dag hoorde ik de situatie, namelijk dat de oorlog tussen de Finnen en Rusland was afgelopen. Weer onder escorte werden we naar de Poolse ambassade gebracht, die merkwaardigerwijze nog bestond, in Finland. Toen moesten we ons melden bij onze chef, dat is de militair attaché. Nou, die hebben we aardig begroet, maar niet, met een minder aardige mededeling, wij kunnen niks doen, je kunt van Finland niet weg. En wij werden gestuurd naar het verzamelkampje, vlakbij de plaats Oulu. Daar was een Pools kamp, onder commando van

aan de universiteit en daardoor heb ik een document gekregen, dat is het belangrijkste. Ja, de Poolse ondergrondse had instituties. Ik heb me opgegeven als vrijwilliger voor het Finse leger en als zodanig ben ik naar Lithuania (Litouwen) gegaan, ehh, naar Estonia (Estland), naar Tallinn. Daar was een goeie organisatie, ik schat dat er inspiratie bestond voor de oorlog, maar dat weet ik niet precies... Maar het was goed gecamoufleerd, ik had contact met twee personen, één dat was een jongedame die mij en mijn collega kwam ophalen op het station. Vaak is mijn compliment dat die contacten er waren, dat ze wisten met welke trein wij zouden komen en dat er personen waren aangewezen, die ons moesten opwachten. En dat is toch in een ander land, maar dat gebeurde toch.

De jongedame heeft ons naar een bepaalde plaats gebracht, bij private personen, en ik moest wachten voor het verdere. Wij dachten dat we met de boot moesten, maar mogelijk was het ook anders, wij wisten het niet. En dat was geheim, niemand wist, niemand vertelde mij, maar ik heb het ook niet gevraagd. Dat heb ik geleerd, je moet de vragen niet stellen, want dan krijg je nooit eerlijk, fatsoenlijk antwoord. In ieder geval, na de tweede of derde dag, kwam er 's avonds een andere man en we zijn met hem naar de haven gegaan. Daar was een publiek bootje, dat was een barka, weet u wat een barka is? Dat is een type boot, lengte bij wijze van spreke tien tot vijftien meter, dus niet zo'n grote, niet zo heel diep op zee, maar toch, vissers gebruiken die. En dan moesten we duiken onder...

Mevrouw Kohutnicki: "De koffie wordt koud... In ieder geval, je bent in Finland aangekomen."

Ja, met het bootje zijn wij naar Finland gekomen. De aankomst was merkwaardig, want aan de oever moesten we snel uitstappen. Blijkbaar waren we met negen tot elf personen, ik weet het niet precies, en we moesten verspreiden. De boot was onmiddellijk weggegaan. We hoefden nooit iets te betalen (lacht), geen kaartje te kopen enzovoorts.

Daar werd ik natuurlijk gearresteerd, in de loop van de dag, door de Finse politie. Toen ze hoorden dat ik vrijwilliger was voor het Finse leger, hebben ze mij en mijn collega, onder escorte van een burgermeneer, in de trein gezet en we reden naar een kamp. Waar dat was, heb ik nooit geweten. Je sprak geen taal, de man die met ons reed begreep een beetje Russisch, maar niet veel en bovendien was duidelijk dat hij niet met ons wou praten. En we wisten ook niet wat er met ons ging gebeuren. Maar de verwachting was, omdat wij vrijwilligers zijn, nou dan komt het in orde. En gezien de situatie die daar was ontstaan, na het arrest hebben ze ons niet opgesloten en inderdaad, als vrijwilliger zijn we naar een kamp gebracht. Daar is de administratie opgenomen, eten gekregen, slapen en moesten we wachten.

Mevrouw Kohutnicki: "Kreeg je daar ook dat grote pak?"

Nee, wij hebben nooit een uniform gekregen...

Mevrouw Kohutnicki: "Nee, geen uniform, maar wel een burgerpak dat veel te groot was."

Nee, dat heb ik zelf gedaan, dat heb ik zelf georganiseerd in Wilno (Vilnius). In ieder geval, de volgende dag hoorde ik de situatie, namelijk dat de oorlog tussen de Finnen en Rusland was afgelopen. Weer onder escorte werden we naar de Poolse ambassade gebracht, die merkwaardigerwijze nog bestond, in Finland. Toen moesten we ons melden bij onze chef, dat is de militair attaché. Nou, die hebben we aardig begroet, maar niet, met een minder aardige mededeling, wij kunnen niks doen, je kunt van Finland niet weg. En wij werden gestuurd naar het verzamelkampje, vlakbij de plaats Oulu. Daar was een Pools kamp, onder commando van

majoor Korczinski (?), ik weet niet, misschien een naam die je kent, misschien belangrijk. En dan zaten we met de bedoeling dat er iets ging gebeuren.

Inderdaad, dat is gebeurd, dat was pas na acht maanden, Duitse troepen kwamen in Finland. Het was namelijk duidelijk dat bij de actie van de Duitsers tegen de Sovjet-Unie, Finland zou meedoen. En waarom, beetje Duitsers bang ergens... Als zodanig is er een andere politieke situatie ontstaan, namelijk dat wij eigenlijk van de tegenpartij zijn. Want wij gaan niet met de Duitsers en Finnen samen.

En ons als vrijwilligers van het Finse leger, als dank daarvoor, hebben ze gezorgd dat we naar Zweden mochten. Ze hebben alles voor ons geregeld, we mochten naar een centraal land, Zweden. Inderdaad zijn we met de trein daar naartoe gegaan. Inmiddels bestond de groep uit ongeveer acht man, acht tot tien. In Zweden bleek de situatie bij de ambassade weer niet zo goed als wij gedacht hadden. Natuurlijk was er geen verbinding met Engeland, dus je moest weer wachten. En toen hebben ze ons in een bepaald kamp gestopt en daar moesten we werken in het bos, bomen kappen. En afhankelijk van de hoeveelheid hout die je beschikbaar maakte voor consumptie, werd je uitbetaald. Dat was voor mij zwaar werk, in ieder geval niet aangenaam. En ik zocht in de buurt, in de buurt dat wil zeggen ongeveer zeventien kilometer verder, was een plaats die heette Lindesberg, daar heb ik een plaats gevonden in een, wat...

Mevrouw Kohutnicki: "Een fabriek of zo iets?"

Hoe heet dat? Zo'n institutie, nee, dat weet ik niet... Dat is, daar wordt hout gezaagd.

Een fabriek? Of een werkplaats?

Nee, dat is speciaal, die doet niks anders, ze zagen alleen bomen, lange bomen in stukken, in planken. Is daar geen speciale naam voor?

Een houtzagerij misschien?

Ja misschien, dat is... Maar in ieder geval, zo was dat in Zweden...

Mevrouw Kohutnicki: "Ook weer een jaar verder, hoe lang was het? Anderhalf?"

Dus ik heb daar werk gevonden en ik moest daar hingers (?) maken. Hingers dat zijn vierkante blokjes, houtblokken, die men gebruikt in een keteltje dat gemonteerd is op een auto. Onder druk start een ander proces, dan krijg je een soort van stof, die een auto kan duwen...

Mevrouw Kohutnicki: "Daar kun je mee rijden."

Daar heb ik gewerkt, maar dat werk was ook niet zo prettig. Speciaal 's winters, want dat werk was open, buiten. Dus ik heb werk gevonden in een meubelfabriek. Inmiddels was de situatie in Zweden zo, dat de Poolse kwestie veranderd was. De militair attaché heeft een aantal plaatsen in een vliegtuig gekregen en op die manier kon je dan van Zweden rechtstreeks naar Schotland vliegen. Dat was geheim. Veel zorgen en veel moeilijkheden. Dus ik antwoordde en ik heb op een gegeven moment een oproep gekregen.

Ik ben met het vliegtuig naar Schotland gegaan en vanuit Schotland getransporteerd naar Londen, daar was een contra-inlichtingen institutie en die hebben mij gescreend. Na drie dagen werd ik daar ontslagen, toen moest ik me melden bij Poolse autoriteiten. In de praktijk

was dat het Ministerie van Defensie, het Ministerie van Oorlog, bij het departement van de Pantsertroepen. Dat was voor mij het juiste adres.

Tot mijn verbazing ontmoette ik daar mijn commandant van de Academie, die was daar inmiddels ook. Ik ben heel aardig ontvangen, maar na een paar uur gesprek, zoals gewoonlijk, kreeg ik een kaartje om naar Schotland terug te gaan. Naar een onderdeel en dat was de Tiende Pantserbrigade.

Ik ben daar naar toe gegaan en daar was ik ingedeeld bij het tweede regiment, toen heette dit regiment nog het 67ste tankbataljon. Is dat belangrijk voor u, deze details?

Ik schrijf het even op...

Daar ben ik opgehaald door een officier en die officier, dat was mijn pelotonscommandant van de Academie. Die hoorde dat, dat ik daar was gearriveerd en hij heeft moeite gedaan mij naar zijn eskadron te loodsen. Nou verder mijn lot, dat is zoals het lot van alle mensen die daar kwamen. Zat ik dus bij de Tiende Brigade, die later is ingedeeld bij de Eerste Poolse Divisie en in deze divisie heb ik de actie, de invasie ... nou dat is het (lacht). Zo kwam ik in het Poolse leger terecht.

Mevrouw Kohutnicki: "Dat is zo interessant, als we vrienden ontmoeten, allemaal hebben ze zo hun eigen verhaal, he, die zijn op hele andere manieren weggekomen uit Polen, hele rondreizen gemaakt, werkelijk zo interessant. En jij hebt het dus via Finland moeten doen en het heeft je veel tijd gekost..."

Via Finland kwamen heel weinig mensen in Schotland. De meesten kwamen via Hongarije...

Mevrouw Kohutnicki: "En jij hebt ook nog geprobeerd helemaal in het noorden met een vriend met een boot over te komen..."

Oh ja, dat is zo.

Nou ja, u heeft het al een beetje verteld, wat was de reden dat u aan het Westerse front vocht?

Ja, u heeft het eigenlijk al een beetje verteld ..

Wat was de reden...?

De reden dat u aan het Westerse front vocht?

Nou, ik wil niet onbeleefd zijn, maar dat is een beetje een merkwaardige vraag...

Nou, de vraag is eigenlijk, wat was uw uiteindelijke doel? Een vrij Polen of een overwinning voor het Westen of alles bij elkaar?

Juist, dat eerste!

Dat eerste, een vrij Polen...

Absoluut!

Mevrouw Kohutnicki: “Absoluut, een Pool blijft altijd een Pool (lacht). Ja en jij kwam uit een militaire familie...”

Kijk eens, ons land, in de geschiedenis, sinds Polen de onafhankelijkheid verloor, weet u wanneer dat was?

Dan moet ik even nadenken hoor...

1792... of 1939, dus toen was Polen van de kaart geveegd, maar Polen waren Polen, dus iedereen probeerde een actie om weer onafhankelijk te worden. En dat duurde krap honderd jaar. En dat zit in het bloed, hè, mijn vader, mijn opa, mijn oom, iedereen deed dat.

Mevrouw Kohutnicki: “Ja en ze deden het echt niet om heel Holland te bevrijden, want ja, ze kenden amper Holland natuurlijk... Het was natuurlijk om door te stoten naar Polen en dat het zo is geëindigd, dat was zo sneu...”

En ze hadden de divisie zelfs bij wijze van spreken naar Italië kunnen sturen, dan zal ik daar vechten...

Mevrouw Kohutnicki: “Maar uiteindelijk om terug te keren en Duitsland te verslaan en terug te keren naar Polen. Maar dat kon je in het begin helemaal niet, want ja, als officier kon je er niet komen, want dan... want ja, je was niet trouw geweest natuurlijk daar, aan die Russen...”

Deze vraag moet je aan een Pool niet stellen! (lacht) Volgende vraag!

Hoe keek u tegen uw leidinggevendenden aan? Had u daar veel contact mee, met de mensen die boven u stonden? Toen u in de Eerste Poolse Pantserdivisie zat...

Mevrouw Kohutnicki (fluistert): “Generaal Maczek...”

Nee, generaal Maczek heb ik alleen één keer gezien, nou niet gezien, meer... Toen ik werd gedecoreerd in Breda, nee dat was niet in Breda, dat was in Oosterhout. En hij kwam een medaille, maar dat was een kruis, een Pools kruisje, te spelden. Dat was de enige keer.

Mevrouw Kohutnicki: “Nou en je hebt hem rondgereden!”

Oh, wacht even, pas na de divisie's, na de oorlog, zat hij in Schotland en kwam in Nederland, toen heb ik met hem gesproken, de eerste keer.

Mevrouw Kohutnicki: “En het was de *Godfather* voor de Polen, hè.”

Ik heb de generaal ontvangen met mijn auto, aangeboden als vervoersmiddel. Ik heb als chauffeur met hem gereden. En toen kwam ik met de generaal te spreken, maar voor die tijd nooit, dat is een veel te hoge autoriteit.

Mevrouw Kohutnicki: “Maar hij was wel jullie *Godfather* natuurlijk hè, ze hebben hem zo hoog!”

Volgende vraag...

En hoe waren de banden met de manschappen? De soldaten en de onderofficieren? Was dat een hechte groep, of...

Ja, dat was een goeie groep. De sfeer in het algemeen, maar dat is, ik kan dat niet zo goed beoordelen, want ik denk dat bij de pantsertroepen altijd een betere sfeer is dan bij de infanterie, bij wijze van spreken. Ik denk dat zo, maar ik heb dat nooit ondervonden. Dat is in een vredessituatie ook zo.

En wist u ook iets van Katyn? Wat daar gebeurd was, wist u dat?

Ja, ik heb gehoord, net zoals iedereen, dat is via kranten cq radio, maar verder niet. Na de oorlog ben ik in Nieuw-Zeeland geweest, maar tijdens de oorlog, in die tijd, weet ik niet of dat bekend was, dat heb ik gewoon van de kranten.

Mevrouw Kohutnicki: "De intelligentsia vermoord hè, allemaal mensen die iets betekenden..."

Was daar ook iets van te merken binnen de Pantserdivisie, dat er bijvoorbeeld in de top weinig mensen waren, omdat er een heleboel hooggeplaatste mensen in Katyn waren omgekomen?

Nee, dat merkte je niet. In het Westen was er geen probleem, in het Westen was er nog een bepaald overschot aan officieren, bij wijze van spreken. Dat is iets anders, de situatie in het tweede Poolse corps, dat ontstond in Rusland, nadat generaal Anders een contract had getekend met Stalin. Toen werd dat opgericht, het tweede corps, en toen moesten daar onderdelen geformeerd worden. Daar ontbraken dus veel officieren. Maar hier in Engeland of Frankrijk was een overschot.

Mevrouw Kohutnicki: "Maar jullie gingen toch in rang en zo niet zo amicaal met elkaar om, als tegenwoordig hè?"

Ander soort discipline was het.

En hoe stonden de Polen ten opzichte van de andere Geallieerden? Hoe keken ze bijvoorbeeld aan tegen de Canadezen en de Britten? Was dat een goede samenwerking of liep dat wel eens mis...

Ik heb nooit gehoord van bepaalde agressie, het klopte altijd wel.

Mevrouw Kohutnicki: "Jullie zaten in hetzelfde corps als de Canadezen hè."

Ja. Al staat misschien dat is de tijd, maar... Onze prime minister en de hoogste autoriteit militair, dat was generaal Sikorski hier in het Westen. Nadat hij is verongelukt, heeft de oudste generaal zijn plaats genomen, dat was generaal Sosnkowski, maar die lag bij de Engelsen niet zo goed. Maar de Engelsen, dat is bekend, die waren soms arrogant. Ze konden allemaal, laat de Pool niet zo welkom, dat wel, dat heb ik gemerkt. Maar ik persoonlijk nooit.

Mevrouw Kohutnick: "Nou, maar die generaal die bij de invasie was, van de luchtmacht..."

Ja, nou dat is tweede Poolse...

Mevrouw Kohutnicki: "... die laatst nog onderscheiden is, tenminste, de nakomelingen..."

Onderhandeld werd dat...

Mochten de Poolse militairen eventueel kritiek leveren op de Britten of was dat eigenlijk...

Dat is niet verboden, in de vorm van een bevel of order, maar dat is, dat hoort bij de Poolse begrippen, dat hoort bij de bon ton. Dus ik zou denken, dat je dat niet deed.

Waren de Poolse militairen in hun optreden anders dan de Britten of de Canadezen? Ik heb bijvoorbeeld wel gehoord dat de Polen veel fanatieker zouden zijn dan de Britten... Heeft u daar wat van gemerkt?

Ik heb gemerkt dat er verschil is. Maar waar ligt dat verschil? Dat is gewoon bij mentaliteit en bij opvoeding en opleiding van de mensen. Polen, wij hebben geleerd, als er geen artillerie is, dan doen we het zonder artillerie.

Maar als je veel tijd hebt en geen haast, dan zeg je, nee, laten we even wachten, laat de artillerie komen, laat hen schieten en wij blijven thee drinken. Dat is bij Engelsen. Maar dat is een kwestie van opvatting, een kwestie van opleiding wil ik niet zeggen, mentaliteit of opvatting. Dat is het verschil.

Mevrouw Kohutnicki: "Ze zetten de oorlog stil voor hun *tea-time* hoor!"

Wist u tijdens de oorlog al wat de Poolse parachutistenbrigade deed? Van Sosabowski...

Ja. We hadden in de divisie een eigen krantje en die kwam iedere dag uit. Met berichten, heel kort. Dus daar ook over.

Kende u ook mensen in de parachutistenbrigade? Dat u die echt kende en daar nog.

Nee, ik persoonlijk niet.

En was het ook mogelijk op de een of andere manier nog contact te hebben met mensen in Polen of was dat helemaal uitgesloten?

Nee, officieel mocht je schrijven. En de brieven kwamen meestal na een paar maanden. Met gefaseerde censuur, dat kon wel. Maar het gemakkelijkste was, in zo'n geval, via het Rode Kruis, bericht doen.

Maar ik heb van mijn huis nooit bericht gehad voor de invasie, wel na de invasie. Toen ik nog in Zweden was, kon ik gewoon schrijven naar Polen. Maar uit Engeland, nee.

Wie waren voor u belangrijke personen in de oorlog? Bijvoorbeeld, ja, had u iemand aan wie u een voorbeeld nam?

Ik denk dat mijn commandant voor mij altijd een voorbeeld was. Ik had vertrouwen, loyaal stond ik achter mijn hoogste commandant, dat wil zeggen Sikorski, en achter mijn divisiecommandant, nou en zeker achter mijn regimentscommandant.

Hoe keek u tegen het Duitse leger aan?

Voor het Duitse leger heb ik altijd respect gehad. Dat zij verschillende dingen deden die niet helemaal door de beugel kunnen, ja dat gebeurde wel. Maar daar wordt zogenaamde, mening algemeen was, dat is de SS, die doet zo iets, maar de Wehrmacht niet.

Maar als het gaat over gevechten, dan had ik altijd petje af, specifiek camouflage. Ja zij vochten goed. En camouflage, begrijp jij wat dat is?

Ja, ja...

De eerste dag van de actie gingen wij, we moesten aanvallen, in linie gaan met de tanks. We zijn allemaal afgeschoten. We wisten niet door wie en wanneer, pas het laatste moment, toen ik heel dichtbij kwam, zag ik daar vijandelijke tanks staan, Duitse tanks. Die waren heel perfect gecamoufleerd.

Mevrouw Kohutnicki: "Ik denk dat de Russen nog erger waren dan de Duitsers, geloof ik..."

Nee, dat is algemeen, niet als militair Russen als militairen, dat kan ik niet beoordelen... Dat is een ander soort volk. Kun je je voorstellen dat in het Russische leger, de Sovjetroepen, dat als er een commandant was die een bevel gaf, een toebedeelde commissaris dat moest goedkeuren? Kun je je dat voorstellen? Nee, nou ik ook niet, maar zo is het, bij de Russen was dat zo.

En u was niet bij de bevrijding van Breda, zei u al, maar wat weet u daarvan? Heeft u bijvoorbeeld toen al dingen daarover gehoord?

Jawel, natuurlijk, niet de details, maar wel dat het bevrijd is dus en daar en daar, dat is meegedeeld. Als je dan in actie bent, plaatsen, dat is moeilijk te noemen. En bovendien is dat niet zoals dat hoort, want de vijand kan dat horen en gebruiken. Daarvoor zijn zogenaamde checkpoints, punten op de kaarten krijgen een nummer of letter en dat is bekend bij een bepaald aantal militairen die daar mee te maken hebben. En als ik dus zeg, ik ga naar punt dit, dan is het 'oh, ja, hij gaat naar het punt' en kijken wat is het op de kaart en dat noteer je. Dus ik wist dat deel, Breda is bevrijd, maar ik moet eerlijk zeggen, dat speelde voor mij geen rol. Ik had er geen problemen.

Mevrouw Kohutnicki: "Het is natuurlijk gespaard, doordat er geen tanks gebruikt werden. Dus daarom werden de tanks niet ingezet."

En artillerie mocht niet schieten.

Heeft u na de oorlog nog contact gehouden met mensen in Nederland? Ik denk het wel, omdat u in Nederland bent blijven wonen...

Ja, natuurlijk!

En wat was de reden om in Nederland te blijven?

De situatie was zo, dat ik wist, ik wil niet terug naar Polen, omdat daar het communistische regime terug is. Dus ik moest ergens plaats zoeken in de wereld. Ik heb gekozen Nederland, om vele redenen, maar de voornaamste is mijn vrouw.

Ja, je ontmoet een meisje en als je verder gaat, beredeneer je en praat je enzovoorts en kom je in de omgeving, deze, ja en dan voel je je ergens een beetje beïnvloed en kijk je anders naar de zaak. Nou en het feit dat je iets moest doen, je moet een boterham gaan verdienen en ik had kans om in het Nederlandse leger te komen. Dat heb ik gedaan, logisch dat ik hier loyaal ben gebleven, als loyale officier natuurlijk.

En hoe zag u destijds de afloop van de oorlog, er was natuurlijk geen vrij Polen, maar Duitsland was verslagen...

Nou, dat was een teleurstelling. De oorlog was beëindigd, maar Polen niet.

Heeft u het gevoel dat u gewaardeerd werd door de Nederlandse bevolking, om wat u gedaan hebt in Nederland?

Ja, dat denk ik wel...

Mevrouw Kohutnicki: "Zeker!"

Maar ik zie dat wel als mijn plicht. Dus als ik het niet goed gedaan heb, dan, niet gewaardeerd, dan heb ik mijn opdracht niet uitgevoerd, mijn taak niet uitgevoerd.

Mevrouw Kohutnicki: "Nou, je hebt een speciale Koninklijke onderscheiding gekregen van Nederland."

Heeft u het gevoel dat u in de steek gelaten bent door de Geallieerden, omdat er geen vrij Polen kwam?

Ja, absoluut wel.

Mevrouw Kohutnicki: "Jij had het geluk dat je over kon gaan in het Nederlandse leger, maar zoals generaal Maczek en nog meer, die hebben het zo moeilijk gehad. Die hebben hele ondergeschikte baantjes gekregen, hè, portier, of wat ook. En dan heb je zo'n functie gehad, dat vind ik zo verschrikkelijk hè..."

Als dat gaat over zeg, het privé-leven, dan wel, maar er is nog een tweede zaak, dat is politiek. En die politiek, dat is verraad.

Mevrouw Kohutnicki: "Ja, met Jalta bedoel jij. Dat de Polen eigenlijk aan de kant geschoven waren."

Ja, ik ben verraden, de Polen.

Mevrouw Kohutnicki: "Ja een hoop die geen officier waren ofzo en die kennis kregen aan een vrouw in Breda, ja, die hebben allemaal toch moeten zien dat ze weer een baantje kregen of wat. Sommigen zijn best wel goed terechtgekomen, maar ja, het zal best een heel moeilijke tijd geweest zijn. Jij bofte dat je als officier meteen over kon gaan."

Ja, nou ik heb ook wel geluk gehad.

Bent u ook lid geworden van een Poolse vereniging hier in Nederland?

Ja, de vereniging van de Poolse divisie, de Eerste Poolse Pantserdivisie.

En was het belangrijk voor u, dat er zulke verenigingen waren?

Ik vind ja, belangrijk. Je bent dan... vijf jaar geleden was het nog een Benelux-vereniging, van de Poolse divisie en inmiddels, nu is het apart, alleen in Breda.

Mevrouw Kohutnicki: "Het is nu alweer de tweede generatie hè, die het besturen, de ouden zijn weg... Maar er waren Polen en Polen hè, want jullie namen dan degenen weer kwalijk die meteen wel naar Polen gegaan zijn onder het communisme. Dat was ook weer even een verschil en dan keerde jij je weer van dat stel Polen af en zo ging dat door." (lacht)

Ja, maar de vraag is gesteld persoonlijk, wat mij betreft, en dat heb ik beantwoord.

Een aantal Britse commandanten hebben negatief gesproken over de deelname van de Poolse militairen, heeft u een reden daarvoor, waarom zij daar zo op terugkijken?

Mevrouw Kohutnicki: "Dat is Montgomery..."

Dat slaat waarschijnlijk op de parachutistenbrigade. De situatie is zo, dat er bepaalde antagonismen bestonden, is dat een goed Nederlands woord?

Wrijving, of spanningen?

Ja, wrijving ja.

Mevrouw Kohutnicki: "Prins Bernhard komt er ook in voor, of niet? Die had er ook ideeën over... Hoe heette die commandant ook weer?"

Sosabowski.

Mevrouw Kohutnicki: "Nou, dat is toch ook sneu hè, dat die man nooit erkenning gekregen heeft tijdens zijn leven."

Sosabowski was een oude officier, met ervaring van de vorige oorlog als jonge officier. Maar later, tussen twee oorlogen... Hij was zodanig opgeleid, dat hij een mening, een bepaalde doctrine zou ik zeggen, had overgenomen.

Toen het plan van Montgomery bekend was, heeft hij direct gezegd, luister, dat lukt nooit. En vele critici hebben over de zaak geschreven, inderdaad, dat komt uit. Er was rekening gehouden met veel factoren, maar men was blijkbaar gedeeltelijk vergeten dat de Duitsers nog een leger hadden... en de Duitsers zijn Duitsers, die zijn in een leger heel goed! En zo'n fout maken, om de bruggen niet te beschermen, dat zou in Duitsland niet voorkomen.

En in het plan van Montgomery was rekening gehouden met alles, behalve met het feit dat ergens om de hoek de divisie kan zitten, de vreemde Duitse divisie, en die konden naar voren. Daar hebben ze nooit rekening mee gehouden. Naar mijn mening, het rekening houden met verrassing en daardoor volledig succes, dat is mislukt.